

Prvotisky

Princip vynálezu knihtisku

- Vycházel ze zákonitostí tisku z výšky
- Pohyblivé litery (samostatné kovové litery podle jedné matrice – sériově vyráběné)
- Vynález liteřiny, slitiny z níž se písmena odlévala (olovo + cín + antimon)
- Vynález nového typu barvy (Iněná fermež + saze)
- Vynález tiskové formy (sazba)
- Sestrojení tiskařského lisu
- Princip fungoval beze změn až do 19. století

Ioan. Stralonus inuuet. Ioan. Galle excud.

4.

IMPRESSIO LIBRORVM.

Potest vt vna vox capi aure plurima: Limunt ita vna scripta mille paginas.

Mohuč

- Johann Gutenberg (1397/1400-1468)
- Johann Fust (1400-1466) od roku 1456 majitel Gutenbergovy dílny
- Petr Schöffer (1425-1503) od roku 1451 Gutenbergův žák, roku 1455 si vzal jedinou Fustovu dceru Christinu a postupně přebral Gutenbergovu dílnu

Vynález knihtisku

Franciscus Philelphus: *„Předsevzal jsem si koupit z těch knih, které se dnes bez námahy a psacího náčiní, pouze pomocí určitých forem, jak zní odborný výraz, vytvářejí tak, aby člověk mohl věřit, že vyšly z ruky nejšikovnějšího opisovatele.“*

Tiskař Žaltáře z roku 1487 (tiskař dříve označován jako Jan Jonata z Vysokého Mýta): *„ Jsú pak knihy tyto ne perem psány ani obyčejem obecným skrze písáře způsobeny, ale rytými ve tvrdém kovu literami velmi vtipným během učiněny a vytiskány“*

Šíření knihtisku

- 1440 vynález knihtisku
- 1447 Německo
- 1465 Itálie
- ca 1468 Švýcarsko
- 1470 Francie
- 1472 Španělsko
- 1473 Belgie, Maďarsko, Nizozemsko, Polsko?
- 1476 (1468?) Čechy
- 1477? Slovensko
- ca 1480 Portugalsko
- 1482 Dánsko, Rakousko
- 1483 Švédsko
- 1486 Morava
- 1491 Chorvatsko ...
- Do roku 1500 existovalo přes 1100 dílen ve více než 250 evropských městech.

Der Buchdrucker.

Ich bin geschicket mit der Press!/
So ich aufftrag den Firmis reß!/
So bald mein Dienr den Bengel zucht!
So ist ein Bogn Papiers gedruckt.
Dadurch kompt manche Kunst an tag!
Die man leichtlich bekommen mag.
Vor zeiten hat man die Bücher gschribn/
Zu Weing die Kunst ward erstlich triebn.
S ij. Der

PRVOTISKY

Tisky vydané do roku 1500

= **in cunabulis** = v kolébce (v plenkách)

= **Wiegendruck**

pojem **INKUNÁBULE** poprvé použil münsterský děkan Bernard von Mallinckrodt ve svém traktátu v roce 1639 „De ortu et progressu artis typographiae“

V 19. století Václav Hanka přeložil termín inkunábule jako **prvotisk**.

PRVOTISKY

Tisky vydané do roku 1500 (1447–1500)
v celé Evropě na 252 místech více než 1100 tiskáren
(jedná se ca o 27 500 titulů – dochováno ca 500 000 sv.)
průměrný náklad prvotisků – 300 ks

- Tiskař závislý na individuálních objednávkách
- Tisk = živelný proces omezený max vrchnostenskými privilegii a cenzurou

Produkce prvotisků: Itálie 37% ; Německo 32% ; Francie 19% ;
Čechy 39 prvotisků ; Morava 26 prvotisků

15th century printing towns of incunabula

Prvotisky - produkce

Produkce: 50% teologie a náboženská výchova
30% antičtí autoři
10% právnické spisy
10% naučná díla

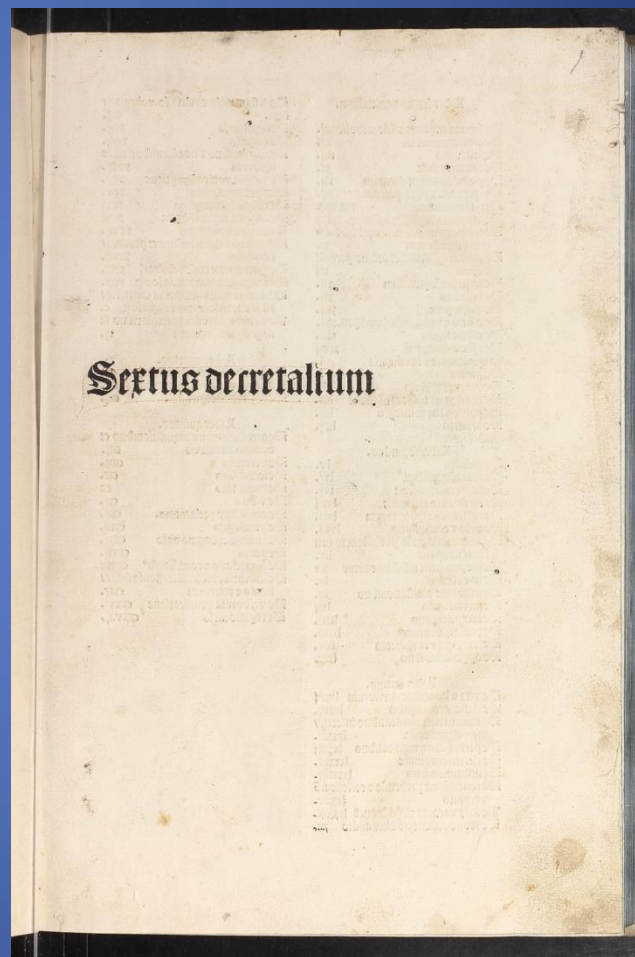
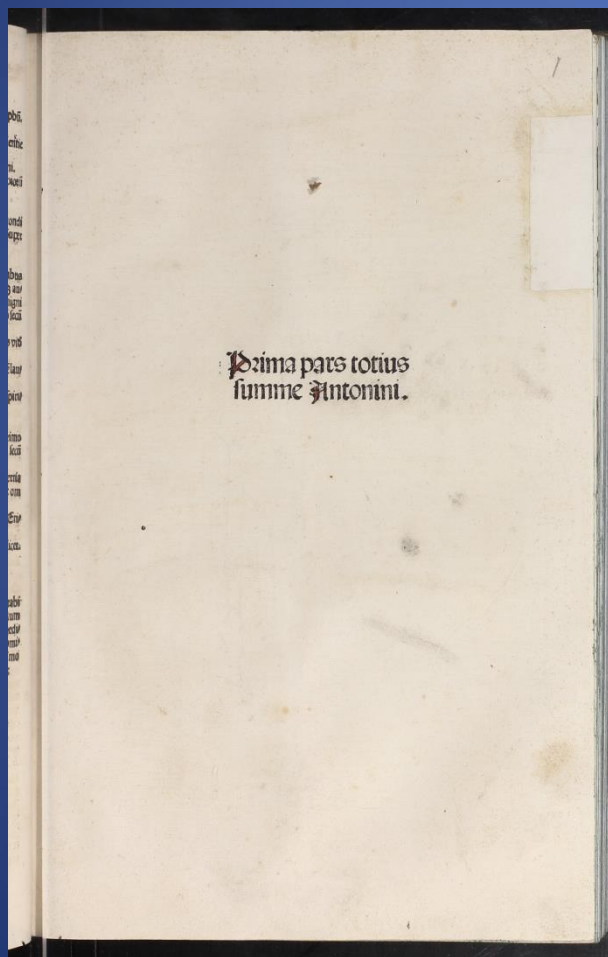
Autoři: Donatus, Alexander de Villa Dei, Cicero, Albertus Magnus, Vergilius, Aristoteles, Jacobus de Voragine

- Bible, hodinky, misály, minuce (nástěnný kalendář s vyznačenými dny vhodnými pro pouštění žilou – lat. minutio sanguinis = vypouštění krve)

PRVOTISKY

- **Nápodoba psané knihy (tiskaři zpočátku nemají jinou ambici)**
- prázdná místa pro iniciály, místa pro iluminace... => vizualizace sazby byla individuálním dílem rubrikátora, liniový dřevořez zdokonalovali iluminátoři a koloristé
- členění textu => biblické texty tištěny dvousloupcově, antičtí klasici v jednom sloupci
- členění textu – Gutenberg standardizoval délku řádku i mezer mezi slovy
- tiskové písmo vychází z psacího – textura, antikva, švabach, bastarda, rotunda, gotikoantikva
- první prvotisky nemají titulní stranu (chybí údaje o autorovi, názvu... - informace v incipitu a excipitu)
- První tiskařské a autorské údaje se objevují na konci textu
KOLOFON

Titulní listy prvotisků

Liber sextus decreta. I

Uia sposterius condio prius humana subsidia pe...

an salutatio sit p epse id est disputatio et solutio...

adeo flara fuit dicit ecclesie et effecta tota...

Onifacius episcopus...

Onifacius eps. a rōe monis q in pncipio secundū...

priniplo fuit nulli et peccat derinendo epatum...

Erpenus sanctiois oraculo declaratus...

Erpenus sanctiois oraculo declaratus...

Erpenus sanctiois oraculo declaratus...

Erpenus sanctiois oraculo declaratus...

Erpenus sanctiois oraculo declaratus...

Erpenus sanctiois oraculo declaratus...

die vt fcti sunt in casu pcedentis decre...

si ex causis pscia emergentibus...

si qm pgerit duob electioibus...

si quid aut opponere voluerit...

erit ff. de edic. cum let. r. l. ob que vicia...

Defectus scilicet erant ordinum vel aliorum...

Defectus scilicet erant ordinum vel aliorum...

Defectus scilicet erant ordinum vel aliorum...

Constitutiones

Clementis pape quinti

Danneo gratiosum hoc nomen per interpretatio...

loquitur. cum in reliq romano; pontificis...

Incipit constitutiones clame...

Danneo episcopus servus servorum dei...

Opinabiles sufficit. nec ad de...

stricte pro constitutione penali vt no. in. in summa...

Obsequit. quasi latenter subintrat et idem verbum. lict. in...

dala. Jo. autem in hoc et ordio volens...

causas emergentes quibus...

Uti. inuit fieri posse. de cog. spl. c. 1. in...

De re militaris. facti de de. ne romani in prin...

Capitulum .i. Titulus .i.

Incipit secunda pars Titulus primus de auaricia...

Alii hominum vsq; quo graui corde vt quid dili...

gus vanitate et queritis mediari pa. n. q. Er...

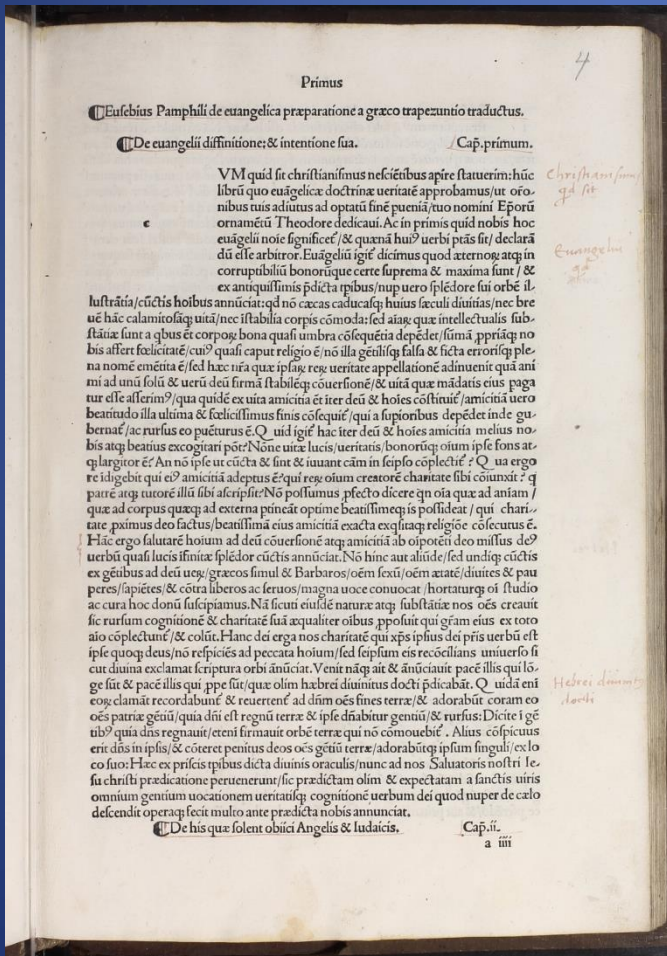
sufficiencia et dicit miseriam. filij homi...

Quatuor ad primum .s. i.

Secundum quod auaricia vel cupiditas sumit...

reprezentant

Primus

¶ Eusebii Pamphili de euangelica preparatione a greco trapezuntio traductus.

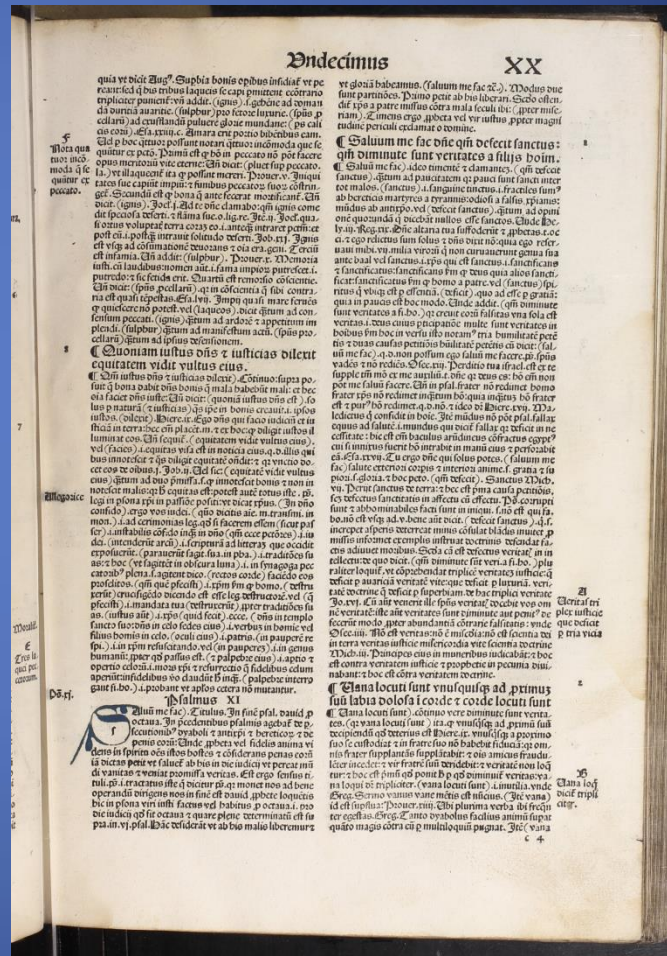
¶ De euangelii diffinitione; & intentione sua. Cap. primum.

VM quid sit christianismus nescientibus apere flaturim: hic libri quo euangelica doctrina ueritate approbamus; ut oronibus tuis adiutus ad optatu sine puenia; tuo nomini Epori ornamento Theodote dedicaui. Ac in primis quid nobis hoc euangelii noie significet; & quam huius uerbi præs sit; declarandum esse arbitror. Euangelium igitur dicimus quod aeternum; atque incorruptibilis bonitque certe suprema & maxima sunt; & ex antiquissimi pædicta ipibus; nup uero splēdore sui orbē illu-

lustratū; cūctis hoibus annūciat; quod nō cæcas caducaq; huius sæculi diuitias; nec breue hęc calamitosaq; uitā; nec instabilia corpis cōmoda; sed aiag; quæ intellectualis substantiæ sunt; a qbus et corpus; bona quasi umbra cōsequētia depēdet; sumā; ppiatq; nobis assert; felicitatē; cui; quasi caput religio; & uia; quæ mādatis eius; pagatur; et esse asserim; quia quidē ex uita amicitia; et iter dei; & hoies cōstituit; amicitia uero beatitudo illa ultima; & felicitissimū finis cōsequitur; qui a supioribus depēdet; inde gubernat; ac rursus eo pucturus; ē. Quid igitur hac iter dei; & hoies amicitia; melius nobis atq; beatus excogitari potest; Nōne uita; lucis; ueritatis; bonitque; oium ipse fons atq; largitor; ē. An nō ipse uita; cūcta; & lux; & uiam; cūctam; cōplectitur; Quid ergo redigebit qui; amicitia adeptus; ē; qui; regni; oium; creator; charitate; libi cōiunxit; q; parē; atq; uocorē; illi; libi ascripti; Nō possimus; pfecto; dicere; q; oia; quæ ad aniam; & quæ ad corpus; quæq; ad externa; pōtēt; optime; beatissimēq; is possidet; qui; charitate; pximus; deo; factus; beatissimā; eius; amicitia; exacta; exq; itaq; religio; cōsecutus; ē. Hęc ergo; salutarē; hoium; ad deū; cōuersionē; atq; amicitia; ab opōtēti; deo; missus; de; uerbū; quasi; lucis; spiritus; splēdore; cūctis; annūciat; Nō; hinc; aut; aliud; sed; undiq; cūctis; ex; gēnibus; ad; deū; uox; græcos; simul; &; Barbaros; oēm; sexū; oēm; atq; diuites; &; pauperes; sapiētes; &; cōtra; liberos; ac; seruos; magna; uoce; conuocat; hortaturq; oī; studio; ac; cura; hoc; donū; suscipiamus. Nā; sicuti; ei; dē; nature; q; substantiā; nos; oēs; creauit; sic; rursus; cognitiōnē; &; charitatē; suā; aequaliter; oibus; ppōluit; qui; q; iam; eius; ex; toto; aīo; cōplectunt; &; colūt; Hanc; dei; erga; nos; charitatē; qui; xps; ipius; dei; prīs; uerbū; est; ipse; quoq; deus; nō; relpiciēs; ad; peccata; hoium; sed; sapienter; eis; recōlens; uniuersū; si; cut; diuina; exclaimat; scriptura; orbī; annūciat; Venit; nāq; ait; &; annūciat; pacē; illis; qui; bonē; sūt; &; pacē; illis; qui; ppe; sūt; quæ; olim; habere; diuinitus; docti; p̄dicabāt; Quid; etiā; oēs; clamāt; recordabunt; &; reuerentē; ad; dñm; oēs; fines; terræ; &; adorabūt; coram; eo; eō; patriæ; gēnū; quia; dñi; est; regnū; terræ; &; ipse; dñabitur; gēnū; &; rursus; Dicit; i; gē; tib; quia; dñs; regnauit; etenim; firmatū; orbē; terræ; qui; nō; cōmouebit; Alius; cōspiciet; iter; dñi; in; iplis; &; cōteret; penitus; deos; oēs; gēnū; terræ; adorabūt; ipsum; singul; ex; lo; co; suo; Hęc; ex; p̄fatis; ipibus; dicta; diuini; oraculis; nunc; ad; nos; Saluatoris; nostri; Iesu; christi; predicatione; peruenitur; sic; prædicatū; olim; &; expectatū; a; sanctis; uiris; omnium; gēnium; uocatiōnem; uentū; q; cognitiōnē; uerbū; dei; quod; nup; de; celo; descendit; operatq; fecit; multo; ante; prædicta; nobis; annūciat.

¶ De his quæ solent obici Angelis & ludicis.

Cap. II. a III

¶ Undecimus

XX

quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

ut gloria habeantur. (Animum me fac ad.) Modus huc...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Saluum me fac dñe qm̄ defectus factus: qm̄ dimittit...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

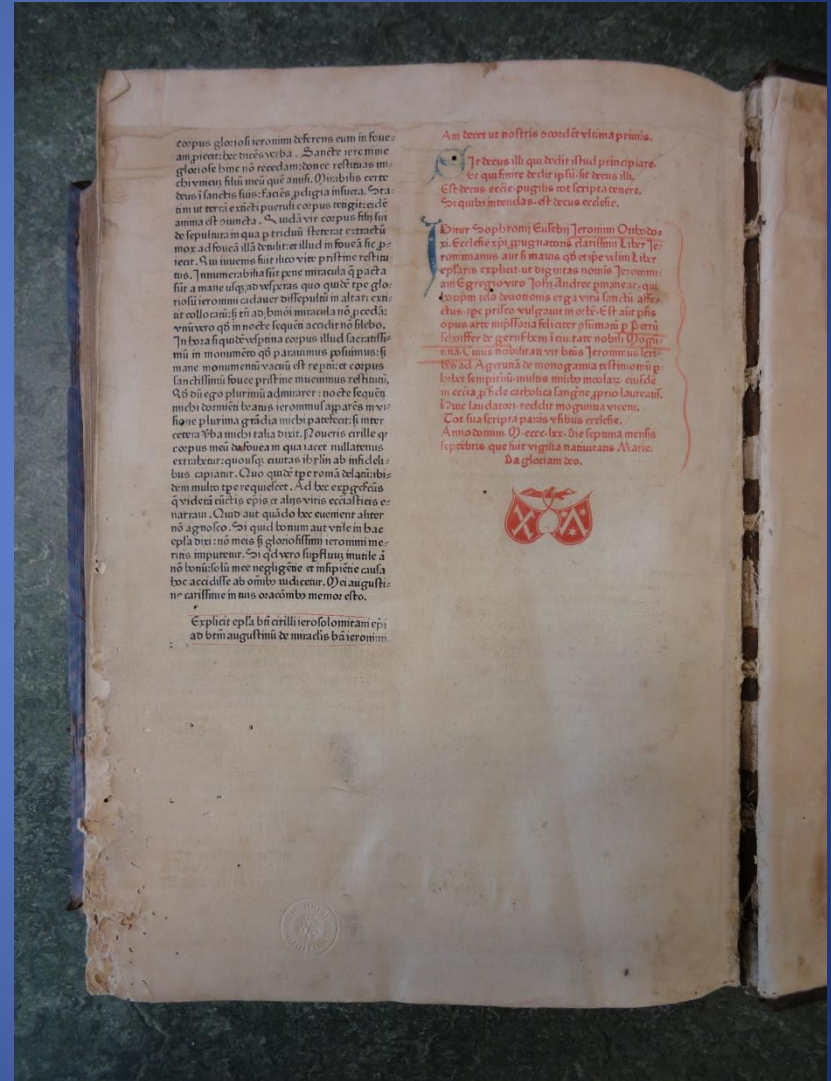
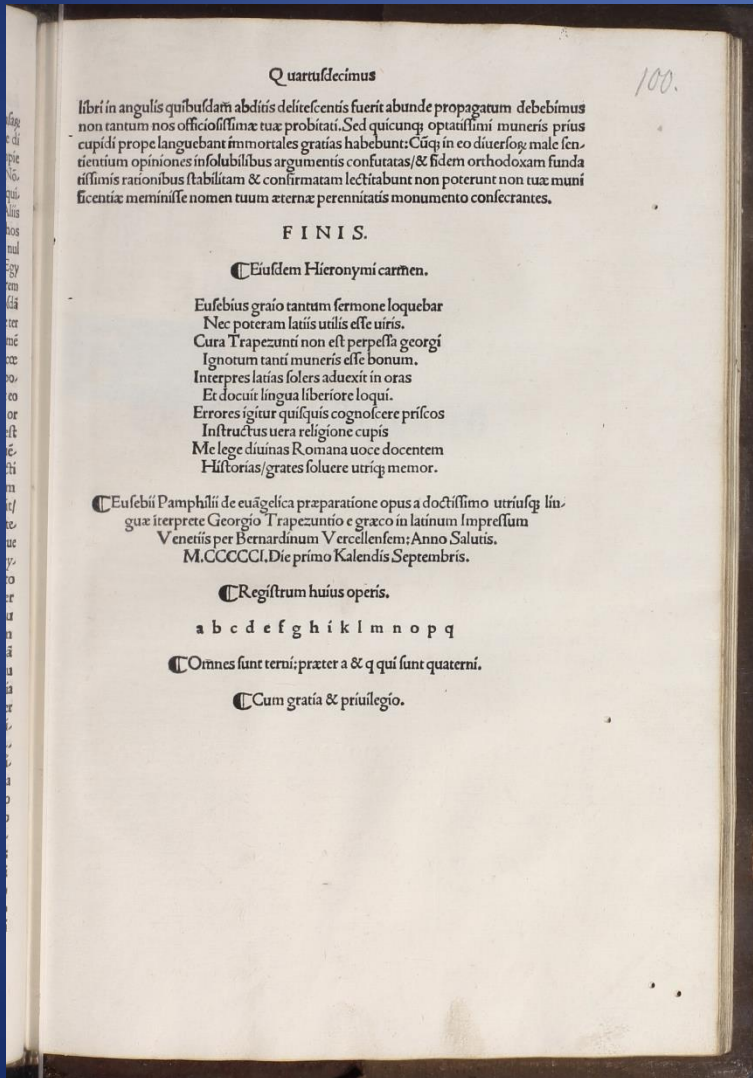
¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

¶ Quia ut dicit Aug. Sapientia bonis epibus infusa ut pe...

Kolofon a signet

Præfens Valerij Maximi opus præclarissimū. in nobili
urbe Moguntina Rheni/terminatū. anno M. cccc. lxxi.
xviii. kalēdis iulij. per egregium Petrū Schopffer de
Hernheim artis impressorie magistrum. feliciter consummatū

Emancipace tisku od rukopisné knihy

- Snižování ligatur, propojení sazby s iniciálou, dekorem, ilustrací
- Zavedení titulní strany, kustody, knižní formáty
- Odpadají rukodělné zásahy
- Od 60. let 15. stol. se v textu objevují ilustrace – dřevořezy
- Do tištěné knihy pronikají národní jazyky

a Tunc (Alii habent nunc.) Sed sic stare non potest: quia dimodi in doctrinis sancti expositio edicit: con- tumet enim exponendo hoc metrum ad superiorem profam modo tunc continuatum est. Dicitur Cum philosophia sic afficit oculos fugatis tenebris ignora-

Tertium metrum

Vnc me discussa liquerunt nocte tenebre

Luminibus q; prior rediit vigor

Ve cum precipiti glomerantur sidera Choro

Nimbolisq; polus stetit ymbribus

Sol latet, ac nodum celo venientibus astris

Desuper in terram nox funditur

Hanc h Trahio boreas emissus ab antro

Verberet, & clausum referet diem

Emicat & subito vibratur lumine phoebus

Mirantes oculos radijs ferit,

gilius. Heus quia nam tanti cinerunt sidera nimis: Et dicit Boetius hic (nimbis ymbribus) i. densis pluvijs. Ratio quia tenuis ymber non impedit aspe- ctum astror. nec parva nubium densitas.

Boreas. Boreas dicitur flare a Trahio antro: quia flare regio Tracie est: caeterum nota de cuius ca- uernis exit ventus ge- neratus ex vaporibus sicis generatus in ter- ra, ex hinc eo flante non fuit pluuie. Ordo sic: fundus est. Tunc tenebre liquerunt me discussa nocte: prior vigor rediit luminibus vt sol latet cum sidera glomerantur precipiti: corq; polus stetit nimbolis ymbribus: ac nox funditur desuper per nodum: clausum venientibus in terra. Si boreas emissus ab antro verberet: hanc et referet: clausum die & phoebus emicat: vibratur sent oculos radijs mirantes subitolumine. (Tran- sitione) Postq; philo- phia terret oculos Boetij: & eosdem & sicu lacrimarum co- piam: curat ipse restitutus fuit passivo vigo- ri. Unde oculi ipsius Boetij vtratio & in- tellectus obfuscati erat tenebris ignorantie: cuiusq; temporalibus ad hunc propter am- plissimem teni tem- poralium diuersis su- it passioibus subie- ctus. Si philosophia

oculorum suorum caliginem abiecit: cum ipsum in- tellectum illuminatur tenebris ignorantie fugandus & lumine spirituali: verpura scientia illuminando.

Sequitur prosa tertia.

Hic incipit Tertia prosa primi libri In qua Boetius ostendit quomodo philosophiam agnouit. Et diuiditur: quia primo ostendit quod philosophiam cognouit: & qualiter de presentia eius admirari cepit: & quomodo philosophia sibi respondit. Secundo philosophia probat perfectionem sapientia a vulgaribus non esse notam. Secundo sibi Nonne apud veteres,

a Nebul. Cōparatio remilitatio si ue (similitudo hec sumit a statu ven- tura: puta boree. q- niam sicut nubes dissoluitur per fluxum boree: sic Boetij tribulatio- nes fuerit amore per consolatione Philosophie.

nimis dura: sed deceptus. Sic etas temperata: qualis est adole- scentia: que facili ter intelligit & in relecta memorie comendat. f. Lantibus. Per- lantibus intelligitur deceptus: scilicet philo- sophia: que facili ter intelligit & in relecta memorie comendat. f. Lantibus. Per- lantibus intelligitur deceptus: scilicet philo- sophia: que facili ter intelligit & in relecta memorie comendat.

Prosa Tertia

Aud aliter tristicie nebulis dis-

solutis hausi celum: & ad cognoscendam me-

dicantis faciem mentem recepi, itaq; vbi in-

eam deduxi oculos intuitumq; defixi: respi-

cio nutricem meam: cuius ab adolescentia

lanibus obuerfatus fueram philosophiam.

Et quid inquit tu in has exilij nostri solitudi-

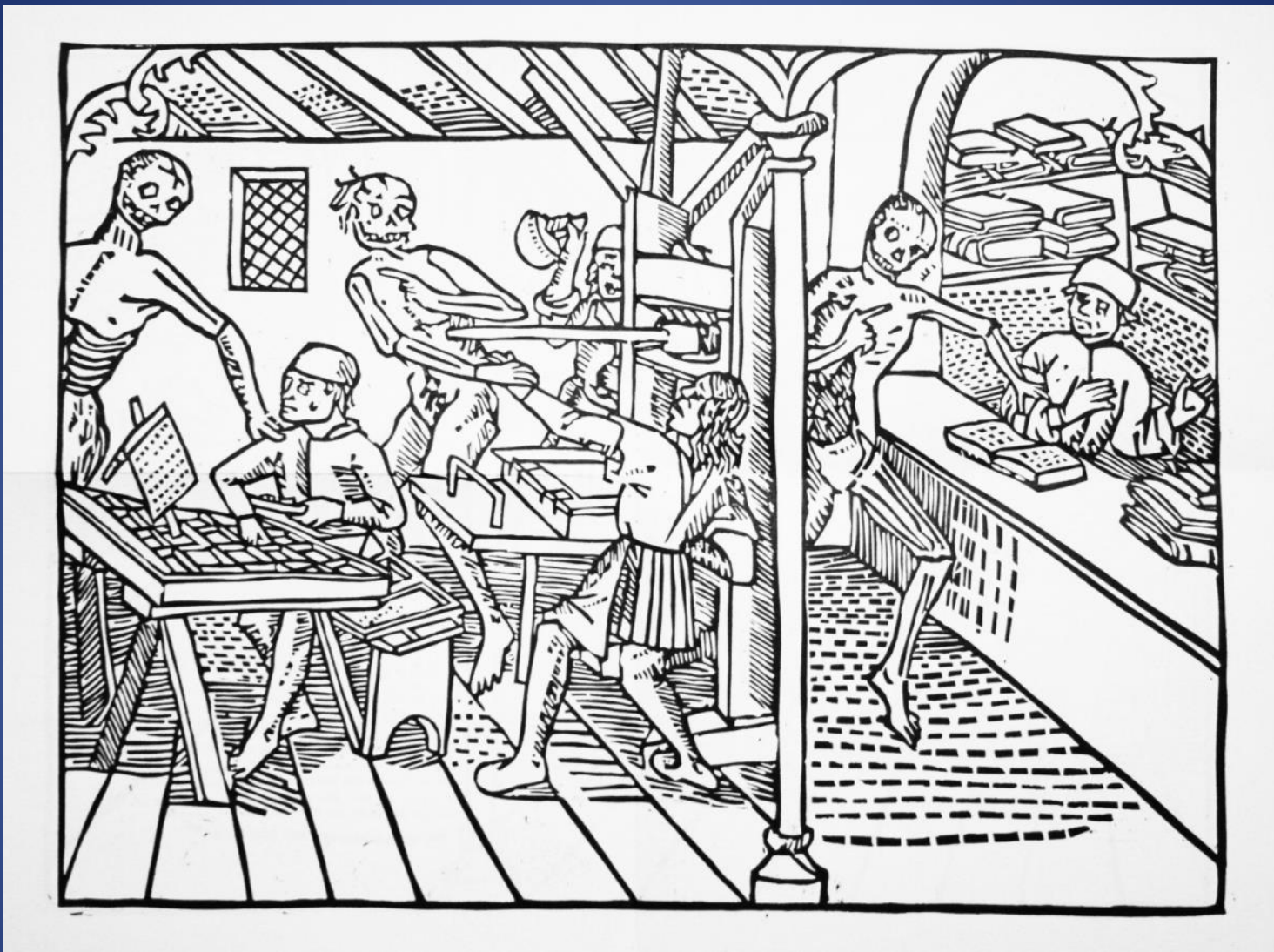
nes, Omnium magistra virtutum superno

cardine delapsa venisti, An vt tu quoq; me-

cum rea falsis criminibus ageris, p. An in-

quit illa alumne te desererem: nec larcinam

Et Omnium magistra virtutum. Philo- sophia dicitur omniu virtutum magistra. quia omnes virtutes morales docet: vt patet ex Ethicis. Et dico morales propter virtutes theologales: q- sunt fides, spes, & caritas: h. Supremo cardine delapsa. Philosophia dicitur delapsa a superno cardine. quia omnis philosophia a domino deo est. Nam sicut seorsum in prologo libri de regimine principum. Deus est qui diuitias tuas sapienter annuit: id est studetibus tribuit gratiam cognoscendi cui nihil est difficile: & sine quo nihil est possibile possiden- di. Falsis criminibus ageris. Falsis larcinam patet q- Boetius fal- se criminabatur de lit- teris compositis: et de latrocinio, & illud quod facebat sapientia: di- cebat facere arte ma- gica. Ideo dicit ad phi- losophiam. Nunquid venisti vt tu mecum rea falsis criminibus ageris. Nota q- Phi- losophia ranga nes rones. propter quos non debuit deserere

Mathias Huss: Danse macabre (Lyon 1499) – Tanec smrti - na jednom z dřevořezů se nachází nejstarší vyobrazení tiskárny a knihkupeckého krámu

DISTRIBUCE KNIH

- 15. století - **tiskař, nakladatel a knihkupec jsou jedna a táž osoba.**
- Nakladatel a tiskař potřeboval odbyt pro tištěný náklad – hledal pro něho co nejširší oblast.
- Tiskař sám zodpovídal za distribuci nezávadných tisků
- Tiskaři měli ve svých službách pevně **placené cestující**, kteří obchodovali s knihami, navštěvovali církevní slavnosti a výroční trhy.
- Vedle cestujících vedli obchod s tisky, zvláště lidovými, také **kramáři.**
- Nakladatelé poskytovali již roku 1498 prodavačům rabat.

KOČOVNÍ TISKAŘI

- fenomén 15. a poč. 16. století
- mění místo podle zakázek – poptávka
- mobilní zařízení tiskárny, které umožnilo přesun a tisk tam, kde se tiskárny objevují až později

- **Simon Bevilacqua** (Pavie, Vicenza, Benátky, Lyon)
- **Konrad Baumgarten** (pocházel z Rottenburgu, Gdaňsk, 1500 Olomouc, kde vydává latinské a německé tituly, 1503 Vratislav, Frankfurt nad Odrou)
- **Jan Alacraw** (Vimperk 1484 – tři tisky (dva latinské a česká Minuce na rok) tištěné rotundou, český text s chybami)

Tractatus peroptimus d' animabus exutis a corporibus editus
a fratre Jacobo doc. ordinis cartbusiensis ertfordie.

Rogamus vos ne terreamini p spiritū: verba sunt
apostolica ad plebem thessalonicā missa in epla. 2.
2. c. eandem cōsolantia ne terrores cōciterentur p
pter psecutiōes arbitrātes. p tunc quasi instaret di
es iuditij, prime futuri vt patet ex sequētibus eiusdem. c. pre
dicens eis prius venturū pditiōis filiū quē nos anti xpm dici
mus 7 eius fallaciā in signis mēdatibus 7c. Que verba nō ab
surde summi pnt ad ppositū nostrū. Fateor enī paruitatē me
am sepenuēro a multis pulsata quid opinarer de aparitiōibus
quorūdam spirituū in quibusdā monasterijs: cimiterijs eccle
sijs siue domibus qui qñqz nō sine molestatiōe ac turbatione
terribili se oñdāt nō tñ visibiliter: lapillos ollas siue alias res
proijcientes scāna subuertētes 7c. nec tamē vba eorū audiunt
nec videntur oculis. 7 tñ quozqz hec turbatiua exercent vt
etiā habitatores coguntur fugere 7 habitatiōes solennes de
serere. nō sine magno damno d' quo fateor certā habere notici
am ymmo 7 cōpassionē cū eisdem. Et licet orationes facte sūt
et aliq ceremonialia fuata nō tamen cessauit illa inquietudo.
Quid igitur de hoc possit tarditas mea in hac obscura mate
ria opinari. put. deus dare dignabitur poscētibus non negabo
nō prescribens in his certius verius sentientibus. ptestatione
solenni in scolis theologicis fieri cōsueta p me crebrius repeti
ta semp salua 7 premissa nec inutile psuaderi mihi videoz ali
quid de talibus speculari si tamē veritas in his valeat dinosci
Primo. ppter turbatiōem hoīm fidelīū subueniēdū. Lum. p
pter animarū forte ibi apparentiū subuentiōem vt post pate
bit. Cū ppter fidelīū vt emendare vitā suā studeāt amonitio
nem. Nec enī puto tales apparitiōes fieri aput infideles siue

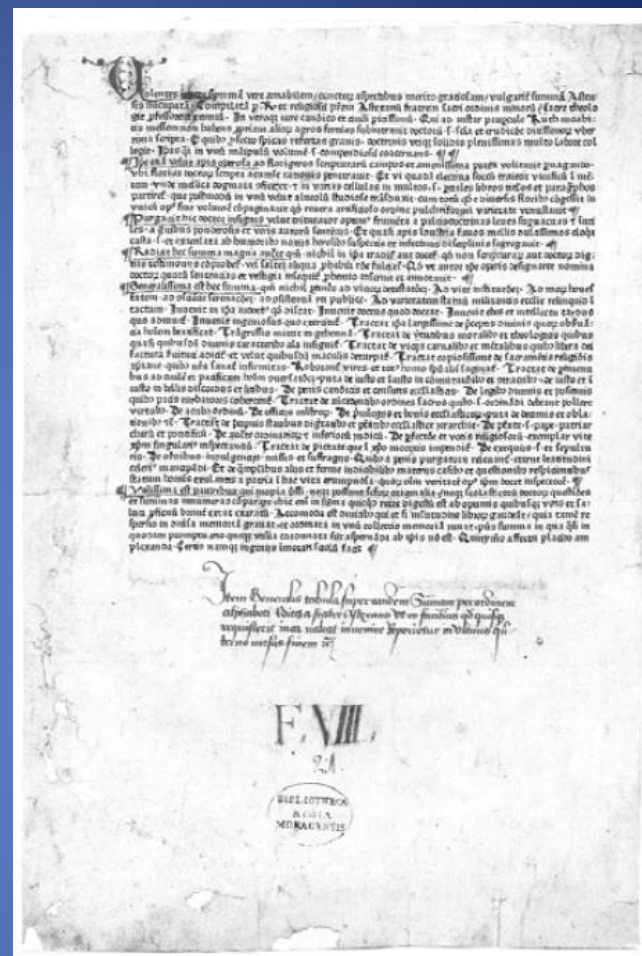
farraceos siue iudeos 7c quia tales cause loci apud eos non
dabant. Has causas inter alias nō estimo minimas licet apud
infideles alias apparitiōes fieri non est impossibile scz demo
niorū sed nō animarū xpianaz suffragia poscentiū. Deus enī
et natura nihil agit 7 pmittit frustra: humiliter igitur aggre
dior hanc tenebrosaz materiā que in scripturis sanctis aut co
ctoꝝ nō satis ē digesta: qntū valeo tñ ad fontē dicitatis recur sū
habiturus exinde hausturus vt beniuolis lectoꝝibus pponaz
veniā petens de inculto stilo 7 materia forte certificata minus
pbabile eā affirmās nō ex primis pncipijs demōstratiue dedū
camus. Nec enī hec materia subiecta ē p mis pncipijs faitē hu
manis s; volūtati diuine q būano iudicio mimeobnoxia exiit.
Ocurrunt igitur ad ppositum aliqua consideranda.
Primo de egressu animarū humanarū a corporibus
per sententiā mortis. Scō de recapitulis et locis ad
q pducunt post egressū 7 de habitudinibus eorū. Tertio de ap
paritiōibus q sūt ab aiat us exutis ad hoīes viuētes. Quarto
de expimētatiōibus q sūt 7 cur veniūt illi spūs ad hoīes 7 quō
dispositos expedit illos eē q expiri debēt illa. Quinto de ceremo
nijs pcedētib; ad istā expiētā. Sexto d' interrogatorijs ab aia
bustaciēdis. Septio quō cognosci valeāt si vē aut fite appa
reāt. Octauo quo sint executiōes faciēdes si aliq desiderāt a vi
uētibus. Et cōsiderādus ē aduētus 7 recessus eaz. Quātū ad
pmū sciēdū q vt patz in quorū dā reuelatiōibus dolorosissima
ē sepatio aīe a corpe. Pā pena illa excedit oēs sedī penas licet
ab hoībus alijs nō sentiat. Lius primi ratio ē q natalis appe
titus aīe ad corpus rūpit 7 violatio istī appetitus natuaralis
multū ē penalis sicut etiā in alterius morte scz vxoris aut filioꝝ
aut amicoꝝ dolor est grauis. Sicut legitur d' augustinō cui vi
su fuit q in morte sui cari amici mediū cordis ablatū fuit. Itē
q anima ante infusione ius in corpus nūq; esse habuit sed in

Tractatus peroptimus de animabus exutis a corporibus ... Pataviensi : [Johann
Alakraw et Benedictum Mayr], 1482

Prezentace knih = nakladatelské seznamy a knižní oznámení

- Knihkupci vydávali o prodávaných knihách nejprve psané **seznamy**, později je tiskli.
- Struktura: oslovení klientely a stručná výzva ke koupi („*Ti, kdo mají zájem ... Ti kteří chtějí číst/koupit zajímavé knihy ... , ať přijdou ...*“), kniha/seznam knih, vzorník písma nebo výzdoba, adresát, prodejní místo, prosby
- V prvních tištěných seznamech se veřejnosti sdělovalo, co vyšlo, co vyjde, nabízené spisy se vychvalovaly; bylo v nich ponecháno prázdné místo, aby obchodní cestující mohl vepsat svou adresu v místě, kde obchodoval
- V seznamech také nebývá uvedena cena knih
- Knižní oznámení byla tištěna v plakátové jednostranné formě v latině, němčině, příp. dalších jazycích

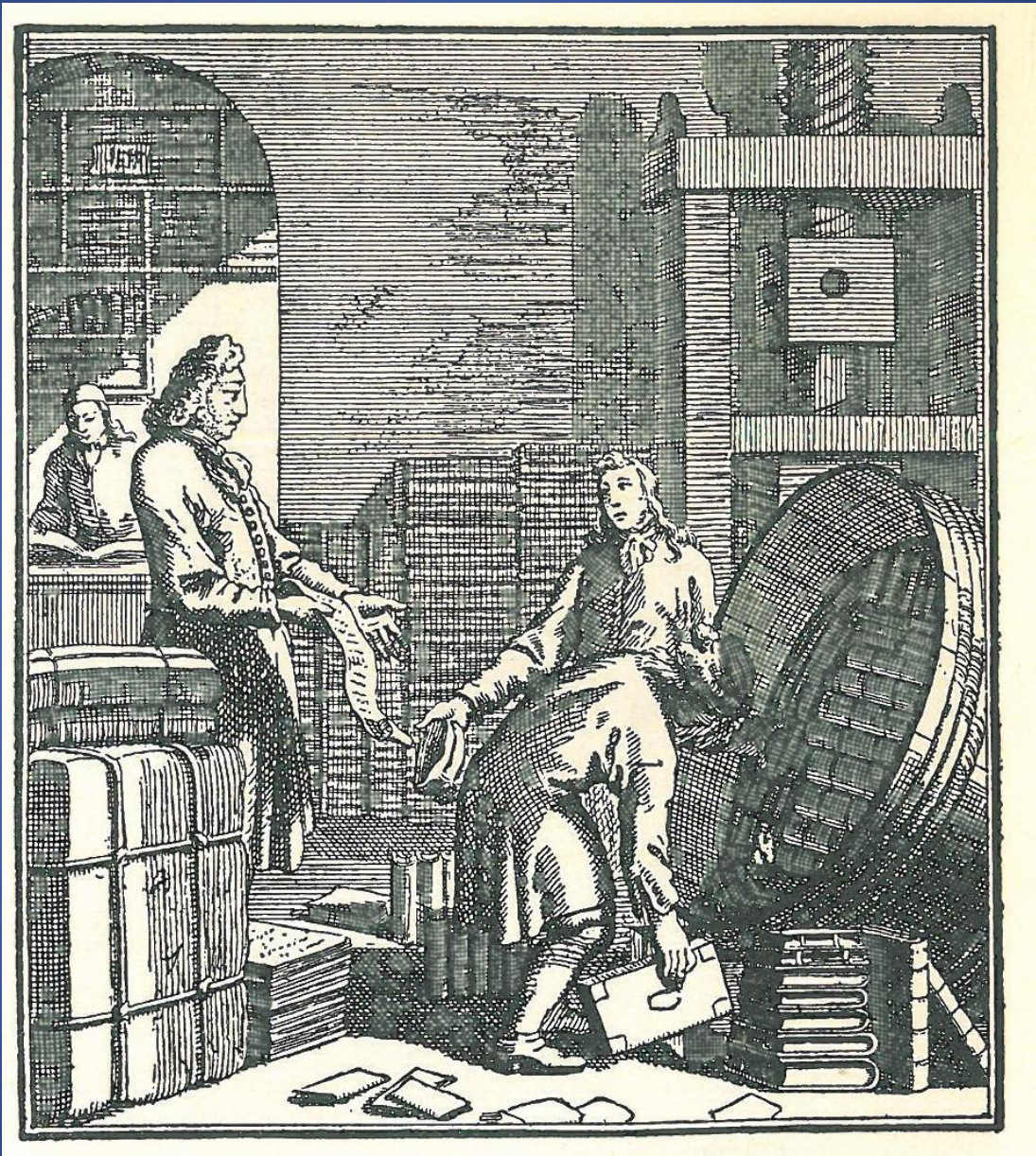
- 1447-1450 první rukopisné oznámení **Diebold Lauber**: „*Kdo by rád získal velké anebo malé knihy, světské anebo duchovní, krásně malované, ten je všechny najde u Diebolta Laubera, písaře na hradě Hagenau*“
- 1469 první tištěné knižní oznámení – **Johann Mentelin**: „*Ti kdo chtějí koupit skutečně zajímavou knihu ...*“
- 1470 Petr Schöffer v Mohuči vydal seznam svého nákladu bez udání cen.
- 1470-1471 tištěný seznam knihkupce Heinricha Eggesteina ve Štrasburku.
- 1471 seznam vydává augsburský tiskař Gunther Zeiner a uvádí na něm i místo prodeje – stálé knihkupectví v tiskárně
- 1501 vydal olomoucký knihtiskař Konrad Baumgarten seznam svých knih.

První jednotlivé vydavatelské knižní oznámení: Johann Mentelin, Štrasburk, 1469 – oznámení na dílo Astesana de Asta: *Summa de casibus* (Příručka pro řešení výčitek svědomí)

Prezentace knih = nakladatelské seznamy a knižní oznámení

- Variantou seznamů je propagace jednotlivé knihy s důrazem na její vyhotovení, kvalitní zpracování i zajímavost díla
- Na vydání významné publikace byli čtenáři upozorňováni předem = ohlášení knihy (mohučský Peter Schöffer 1470 oznamuje vydání Listů sv. Hieronyma: „*budou kompletnější, přehlednější, hodnověrnější jak všechny předtím vydané ...*“)
- Knižní oznámení nesloužila jen čtenářům, ale i knihkupcům

Knihtisk v Německu

Německo bylo centrem knihtisku odkud se knihtisk šířil do Evropy

centra: Mohuč, Bamberg, Štrasburk, Kolín nad Rýnem, Norimberk
Filiálky německých tiskařů mimo své město i mimo Německo (Fust ,
Schöffer, Koberger – Paříž)

Štrasburk – tamní písař a notář Johann Mentelin zde roku 1460
založil tiskárnu, latinská a německá Bible 1466 Německá bible byla
první tištěnou biblí v národním jazyce

Bamberg – Heinrich Keffer vytiskl 1458-1460 36-řádkovou bibli,
podoba jeho knih ovlivnila české tisky

Albrecht Pfister byl první, kdo tisk opatřil ilustracemi – bajky
Ulricha Bonera: Der Edelstein (1461) s 203 dřevořezy

Anton Koberger (1440/1445 – 3. 10. 1513)

- Norimberský tiskař
- rozmach ilustrace
- Jako jeden z prvních spojil tiskárnu s nakladatelskou a knihkupeckou činností – rozsáhlá distribuční síť (vlastnil asi 20 lisů, disponoval nejméně třiceti druhy tiskového písma, zaměstnával ca 100 pracovníků)
- Známe od něj přes 220 titulů – Norimberská bible, Schedelova Liber chronicarum

Knihťisk v Itálie

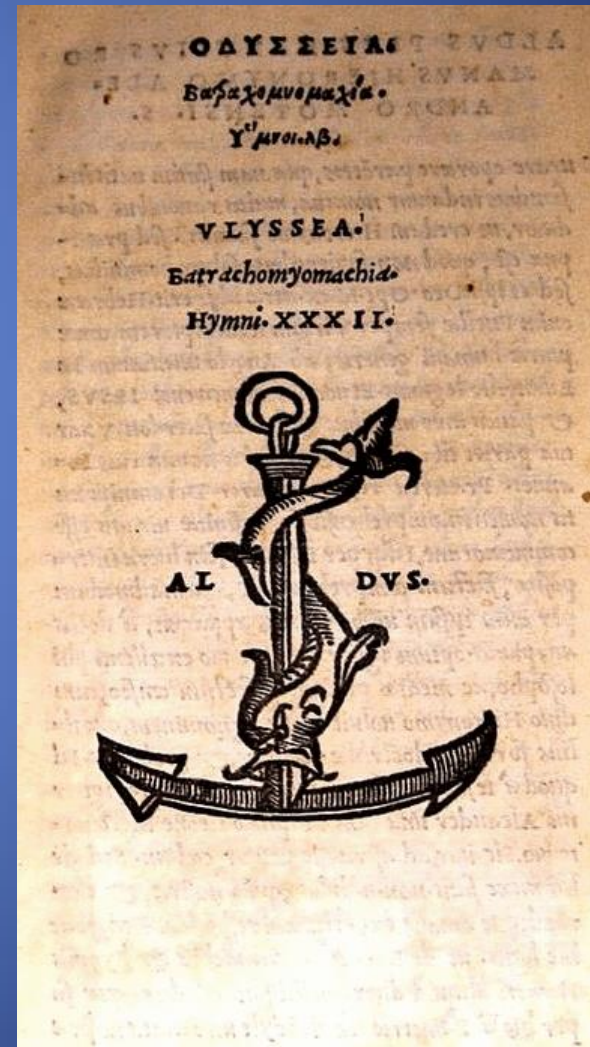
Do **Itálie** zavedl knihťisk roku 1465 Konrád Swendheym a Arnold Pannartz, kteří zřídili tiskárnu v benediktinském klášteře sv. Scholastiky u Subiaca

zdokonalení tiskového písma – antikva
vysoká úroveň tisku

Italští tiskaři (Řím, Benátky) Nicolas Jenson, Lucantonio Giunta, Erhard Ratdolt a Aldus Pius Manutius, Giambattista Bodoni

Aldus Pius Manutius (1449–1515)

- Benátky
- Pro jeho tisky se vžilo označení **ALDINKY**
- Jeden z nejslavnějších humanistických tiskařů – obklopen okruhem učenců
- Vydávání klasiků a latinských i italských autorů
- Jeho tisky mají vysokou typografickou úroveň – uplatnil široký repertoár interpunkčních znaků. Sazba a dekor se vzájemně doplňovaly – propojenost tisku jako celku. => umělecká úroveň tisku
- Ediční kritická vydání, bezchybné korigované texty
- V dílně Alda Manutia byla vytvořena kurziva
- Tiskne na folia i osmerkový formát

Knihtisk ve Francii

centra: Paříž, Lyon

1470 Ulrich Gering, tiskárna při Sorboně

první francouzský tiskař byl Pasquier Bonhomme

1481 tiskl v Paříži Jean Dupré

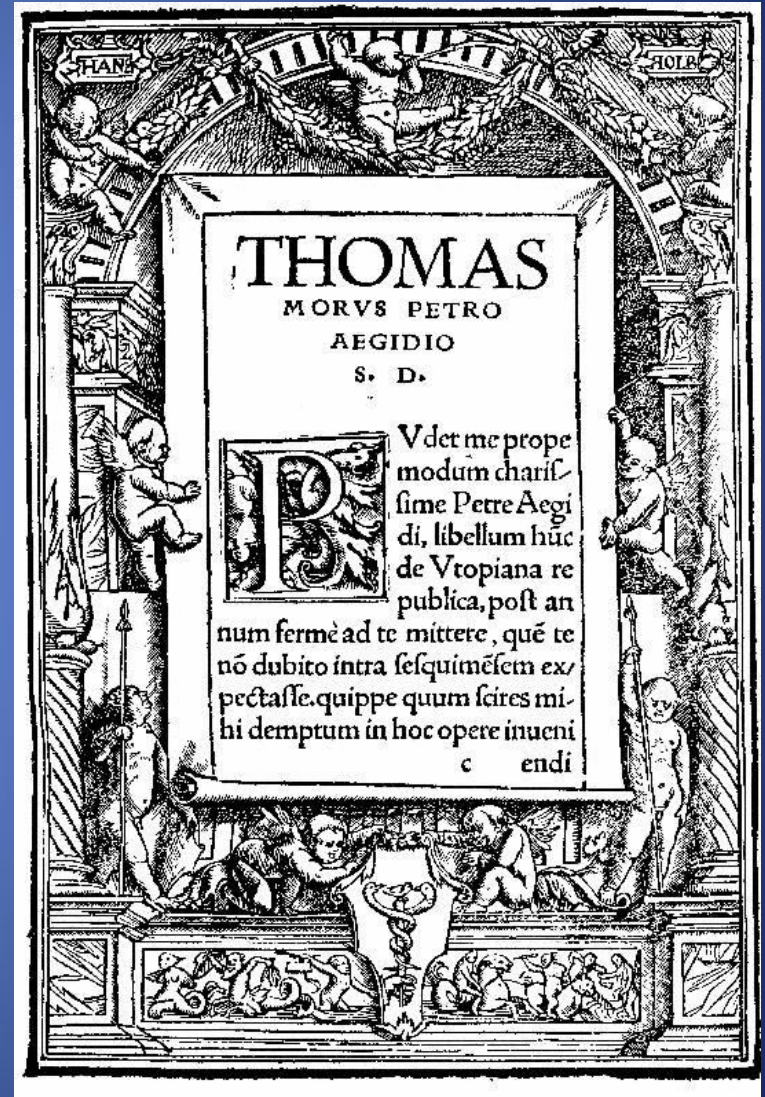
1485 Guy Marchant

Další tiskaři: Jodocus Badius Ascensius, Henri Etienne, Geoffroy Tory, Fournier, Didotové

Nicolas Jenson (1420-1480) Karel VII. jej údajně poslal do Mohuče, aby se vyškolil v umění knihtisku a zavedl ho ve Francii. Působil v Benátkách, kde vytvořil spolu s Manutiem antikvu (již nejde o reprodukci humanistických kaligrafických předloh, jedná se o písmo přímo určené pro tisk).

JOHANN FROBEN (1460–1527)

- Basilej
- Tiskárna vydala přes 320 publikací – vysoká úroveň výzdoby (např. Hans Holbein ml.), ediční, sazečské i korektorské práce
- Ediční politiku i estetickou úroveň knih ovlivnilo jeho přátelství s Erasmem Rotterdamským

Knihtisk v Čechách

První český tisk:

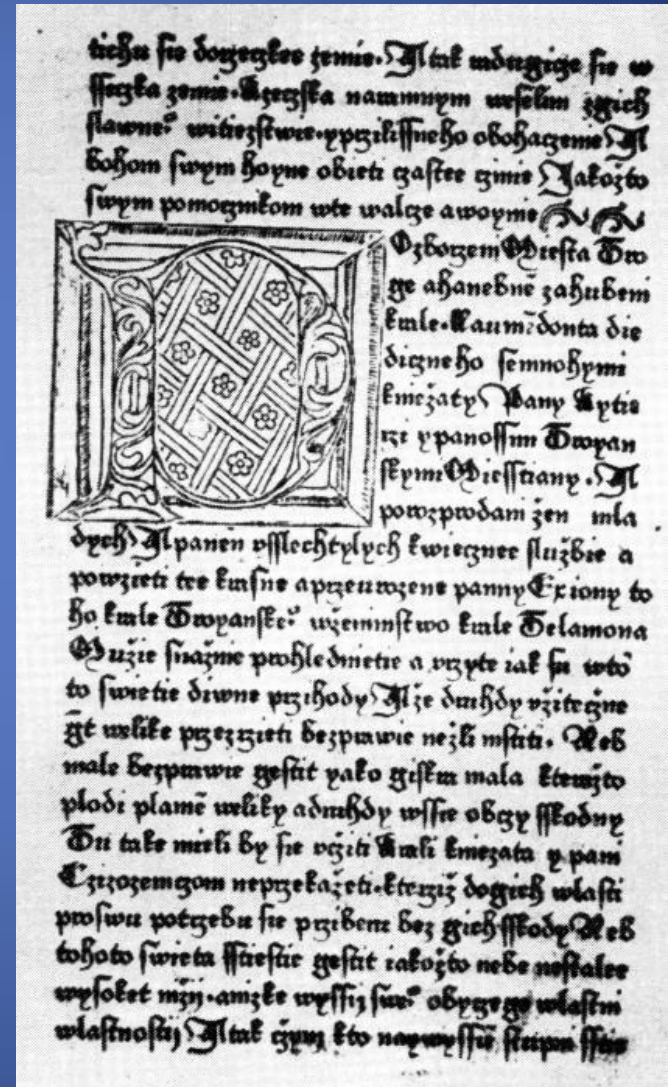
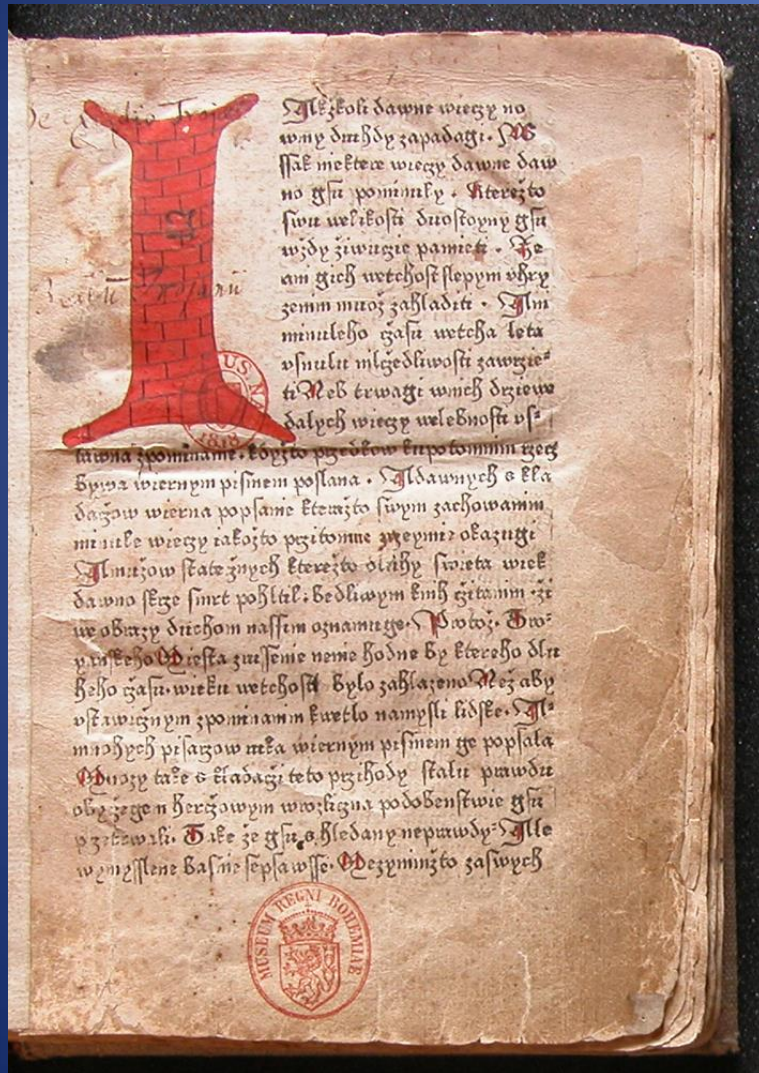
Guido de Colonna: Kronika trojanská, Plzeň 1467/1468

Ze 44 prvotisků vzniklých v Čechách je jen 5 latinských, 39 českých
=> vývoj literatury v národním jazyce. V oblibě jsou řečtí a římské
klasikové, Bible a náboženské texty, praktické příručky
České země byly odbytíštěm německých inkunábulí

zásluhy za rozšíření knihtisku v Čechách: pražské tiskařské dílny,
měšťané, univerzita

Centra: Plzeň, Vimperk, Praha, Kutná Hora, Brno

Guido de Colonna: Kronika trojanská (Historia destructionis Troiae), Plzeň 1467/nebo 1468 – domalovaná a jediná tištěná iníciaála

70. léta 15. století – EMANCIPACE PSANÉ KNIHY

- snižování ligatur, minimalizace zkratk
- odpadají rukodělné zásahy
- propojení sazby s iniciálou, dekorem, ilustrací
- zavedení titulního listu
- knižní formáty, typizace knih (např. kvartový formát pro novinové letáky,...)
- kodifikování grafické konstrukce knihy (němečtí a italští tiskaři)
- spolupráce mezi tiskárnou a knihařem => jednotící prvky, které vizualizovaly vnitřní strukturu knihy (číslování listů, kustod, norma, reprezentanta, archová signatura, záhlaví)

15./16. století

- V roce 1480 vyšlo 8000 knih v průměrném nákladu ca 200 kusů. Knihy se hromadily ve skladech, nenacházely kupce a tiskárny končily úpadkem
- Čas knihy jako přepychového předmětu skončil a z knihy se stal užitkový předmět
- V 16. století se zvyšuje nabídka knih na trhu, ale i poptávka po knihách – rozšíření čtenářské obce
- Knihtisk ztrácel individuální umělecký charakter a do poloviny 16. století se transformoval na principech kolektivní práce
- Od 16. století platilo, že vznik tiskárny zakládalo privilegium panovníka, od 18. století koncese udělovaná nejvyšším státním orgánem (gubernium)

- **Renesanční kniha definitivně opouští od nápodoby rukopisů. Písmo nekopíruje kaligrafické předlohy, je konstruováno v souladu s možnostmi výroby kovové litery**